

ROLA BANKU JAKO INSTYTUCJI WSPOMAGAJĄCEJ RÓŻNICOWANIE DOCHODÓW RODZIN WIEJSKICH

THE ROLE OF THE BANK AS AN INSTITUTION SUPPORTING OF RURAL FAMILIES INCOME DIFFERENTIATION

Wstęp

Polskie rolnictwo znacznie odbiega poziomem gospodarowania od rozwiniętych krajów starej Unii Europejskiej. Różnice te wynikają z rozdrobnienia struktury agrarnej, niedopasowania wielkości i jakości produkcji do wymogów odbiorców, a także z niezadowalającego poziomu wiedzy w zakresie nowoczesnych technologii produkcji, czy marketingu i zarządzania.

Dostosowanie naszego rolnictwa do przepisów unijnych w dalszym ciągu wymaga ponoszenia dużych nakładów inwestycyjnych. Aby zwiększyć konkurencyjność polskich produktów rolnych na rynku międzynarodowym oraz zaspokoić wzrastające wymagania konsumentów, dotyczące jakości produkcji przy utrzymaniu niskich cen, niezbędna jest dalsza restrukturyzacja i unowocześnianie sposobów gospodarowania. Do prawidłowego funkcjonowania każdego gospodarstwa rolniczego niezbędne są środki pieniężne przeznaczone na inwestycje oraz bieżącą działalność produkcyjną.

Z powyższych faktów wynika, że bardzo istotnym punktem strategii rozwoju rolnictwa są źródła jej finansowania [Woś 1996]. Ograniczone zasoby kapitałowe polskich rolników powodują, że gospodarstwa rolnicze nadal nie są w stanie finansować swoich zamierzeń jedynie ze środków własnych [Klepacki 1997].

Niezbędne jest zatem pozyskiwanie środków finansowych ze źródeł obcych. Jedną z takich możliwości jest korzystanie z kredytów oferowanych przez banki. Na szczególną uwagę zasługują tu oferowane na rynku kredyty preferencyjne, do których stosowane są dopłaty z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

---

* dr inż. członek Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego im. Adama Chętnika, wykładowca w Wyższej Szkole Ekonomiczno – Społecznej w Ostrołęce, Dyrektor Banku BPS S.A. w Ostrołęce

Jednak warunkiem efektywnego oddziaływania kredytów bankowych na gospodarstwa rolnicze, jest takie zorganizowanie systemu finansowania rolnictwa, aby zagwarantowana była pełna realizacja funkcji kredytu oraz właściwe funkcjonowanie całego obiegu pieniężnego w tym sektorze [Kata, Rogowski 1999]. Chodzi o alokację środków finansowych do tych gospodarstw i rodzajów zastosowań, które wykazują rzeczywisty potencjał rozwojowy, a ich właściciele skłonność i gotowość do zmian. W tym obszarze bardzo istotną rolę we wspieraniu polskiego rolnictwa, spełniają banki.

Należy dodać, że efekty wspólnych działań banków i ARiMR można było dostrzec już w roku 1994, kiedy to zaczęto stosować dopłaty do oprocentowania udzielanych przez banki kredytów. Agencja przez te wszystkie lata doskonali swoją działalność. Poszerza krąg kredytobiorców uruchamiając nowe linie kredytowe. Środki kierowane na rzecz rolnictwa przeznaczane są zarówno na wsparcie bieżącej produkcji, ale też na cele restrukturyzacyjne i rozwojowe.

Cel i metodyka badań

Celem niniejszego opracowania jest wskazanie roli banku, jako instytucji wspomagającej różnicowanie dochodów rodzin wiejskich. Analizę zaprezentowaną w opracowaniu, przeprowadzono w oparciu o źródła pierwotne i źródła wtórne. Źródłem pierwotnym uzyskanych informacji była ankieta, przeprowadzona wśród losowo wybranych mieszkańców badanej gminy. Źródła wtórne wykorzystane w analizie to dostępne w literaturze przedmiotu informacje dotyczące znaczenia dla gospodarstw rolniczych kredytów preferencyjnych oraz dane pozyskane z urzędu gminy, charakteryzujące teren badanej gminy.

Respondenci poddani badaniom zamieszkują teren gminy wiejskiej, obejmującej obszar o ogólnej powierzchni 10 636,21 ha, (w tym 9 182,51 ha stanowią użytki rolne o charakterze typowo rolniczym. Gminę zamieszkuje około 3 600 osób, a 50 % wszystkich jej mieszkańców utrzymuje się z dochodów pochodzących z własnego gospodarstwa. Badania ankietowe przeprowadzono w lutym 2008 roku.

Kredyty preferencyjne w rolnictwie

Na ogół powszechnie i zgodnie uznaje się, że oprocentowanie kapitału w rolnictwie jest niższe niż w innych działach gospodarki, dlatego przy inwestowaniu w gospodarstwo rolne wskazuje się na kredyty, których oprocentowanie jest dopasowane do warunków panujących w rolnictwie. Wynika to ze specyfiki działalności rolniczej, która charakteryzuje się następującymi cechami:

- długością cyklu produkcyjnego i sezonowością produkcji rolniczej,
- przewagą majątku trwałego nad majątkiem obrotowym, która zmniejsza płynność finansową,
- małą opłacalnością produkcji, a tym samym niskim dochodem i małą możliwością tworzenia kapitału własnego,

- dużymi zasobami pracy żywej, przy ograniczonej możliwości podjęcia pracy na wsi. [Dębniowska, Garbowski 1997].

Takie kredyty, których oprocentowanie jest dostosowane do warunków panujących w rolnictwie, określa się mianem kredytów rolniczych [Hermann, Schuh 1993].

W Polsce programy kredytów rolniczych są określane mianem programu kredytów preferencyjnych. Preferencje tych kredytów polegają na stosowaniu obniżonej stopy procentowej, którą płaci kredytobiorca. Obniżona stopa procentowa dla rolnika jest efektem dopłat Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa do oprocentowania kredytów udzielanych przez banki komercyjne.

Kredytobiorcy mogą ubiegać się o kredyty z dopłatą do oprocentowania z ARiMR, przeznaczone na realizację przedsięwzięć inwestycyjnych między innymi w ramach linii kredytowych ukierunkowanych na:

1. Realizację przedsięwzięć inwestycyjnych w rolnictwie, przetwórstwie rolno-spożywczym i usługach dla rolnictwa (symbol IP),
2. Utworzenie lub urządzenie gospodarstw rolnych przez osoby, które nie przekroczyły 40 roku życia (symbol MR),
3. Zakup gruntów rolnych (symbol KZ),
4. Realizację przedsięwzięć inwestycyjnych w zakresie nowych technologii produkcji w rolnictwie, w tym wytwarzania surowców do produkcji bioetanolu i biokomponentów, zapewniających wysoką jakość produktu lub w zakresie dostosowania produkcji zwierzęcej do wymogów sanitarnych, ochrony środowiska i utrzymywania zwierząt (symbol NT),
5. Realizację przedsięwzięć inwestycyjnych w ramach „Programu wspierania restrukturyzacji i modernizacji przemysłu mięsnego i przetwórstwa jaj w Polsce” (symbol BR/14),
6. Realizację przedsięwzięć inwestycyjnych w ramach „Branżowego programu mleczarskiego” (symbol BR/15),
7. Wznowienie produkcji w gospodarstwach rolnych i działach specjalnych produkcji rolnej znajdujących się na obszarach dotkniętych klęską suszy, gradobicia, nadmiernych opadów atmosferycznych, wymarznienia, powodzi, huraganu, pożaru, plagi gryzoni lub osuwisk ziemi (symbol KL) [materiały źródłowe ARiMR].

Ocena kredytów preferencyjnych jako formy finansowania rolnictwa

Próbie oceny przydatności kredytów preferencyjnych podjęto w dostępnej literaturze przedmiotu. Instrument zewnętrznego finansowania gospodarstw rolnych za pomocą kredytów preferencyjnych jest oceniany w literaturze zarówno pozytywnie, jak i negatywnie. Spotyka się opinie, iż kredyt nie łagodzi skutków biedy i ubóstwa, gdyż poprzez mechanizm racjonowania kredytów transfery w nich zawarte trafiają do bogatszych rolników [Kulawik 1997]. Ten sam autor dowodzi, iż doświadczenia związane ze stosowaniem kredytu preferencyjnego w warunkach gospodarki rynkowej wskazują generalnie na słuszność samej koncepcji, choć

podczas jego stosowania występują pewne zjawiska, które obniżają efektywność preferencji. Wymienia tu:

- posługiwanie się krótkim okresem planowania,
- zbyt późne udostępnianie kredytów preferencyjnych,
- nakładanie się tytułów preferencyjnych,
- niedostateczne zorientowanie na wspomaganie inwestycji modernizacyjnych,
- braki w zakresie koordynacji działań,
- czy zbyt pasywną postawę banków [Kulawik 1994].

Ocenę kredytów preferencyjnych stosowanych w Polsce można znaleźć w wielu publikacjach, między innymi w [Golik 1997], która twierdzi, że wśród wielu pozytywnych zmian zachodzących w polityce finansowo-kredytowej państwa można zauważyć szereg niedociągnięć, wśród których należy wymienić:

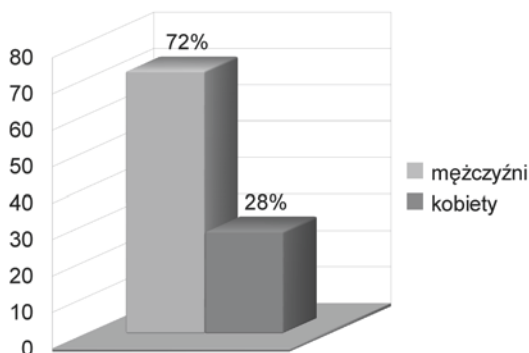
- małą elastyczność preferencji kredytowych,
- niedopracowanie procedury kredytowej,
- fakt, iż zasady i normy finansowe udzielanych kredytów w małym stopniu ograniczają ryzyko finansowe,
- niedostosowanie polityki kredytowej w rolnictwie do potrzeb poszczególnych regionów.

Obok krytyki, w literaturze znajdują się także pozytywne opinie na temat kredytów preferencyjnych. Dla przykładu, Woś i Gruda [1999] podkreślają, że kredyt preferencyjny powoduje zaangażowanie przez rolników w wykonanie większych inwestycji środków własnych (tzw. efekt mnożnikowy).

Fakt dużego znaczenia kredytów preferencyjnych we współfinansowaniu przedsięwzięć rolniczych wynika także z wyników przeprowadzonej ankiety.

Badaniem objęto ludność wiejską zamieszkujejącą badaną gminę. Łącznie przebadano 85 osób, wśród których 72% stanowią mężczyźni, 28% to kobiety. Dane przedstawiono na wykresie nr 1.

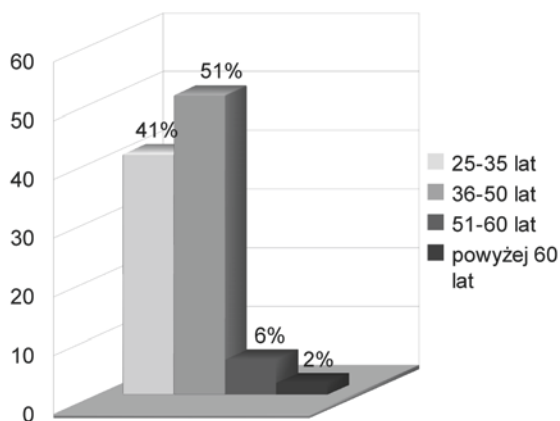
Wykres 1. Płeć badanych respondentów

Źródło: opracowanie własne

Ponad połowa spośród ankietowanych to osoby w przedziale wiekowym 36-50 lat (51%), nieco mniejszy udział stanowiły osoby w przedziale wiekowym 25-35 lat (41%). 6% stanowiły osoby w grupie wiekowej 51-60 lat, zaś najmniejszą grupę (2%) stanowiły osoby powyżej 60 roku życia. Dane zaprezentowano na wykresie nr 2.

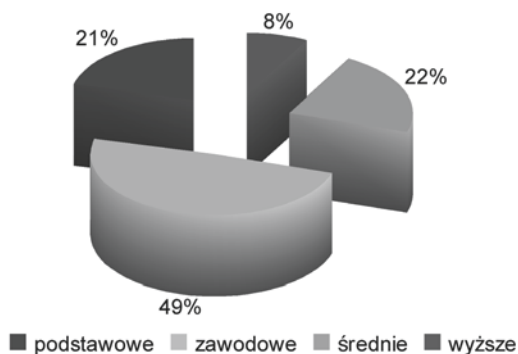
Wykres 2. Wiek respondentów

Źródło: opracowanie własne

Kolejne, zadane badanym osobom pytanie dotyczyło posiadanego wykształcenia. W badanej grupie, 49% stanowiły osoby o wykształceniu zawodowym. 21% stanowiła ludność z wykształceniem podstawowym, a nieco więcej, bo 22% to osoby z wykształceniem średnim. Zaledwie 8% spośród badanych, stanowiły osoby posiadające wykształcenie wyższe. Powyższe dane przedstawia wykres nr 3

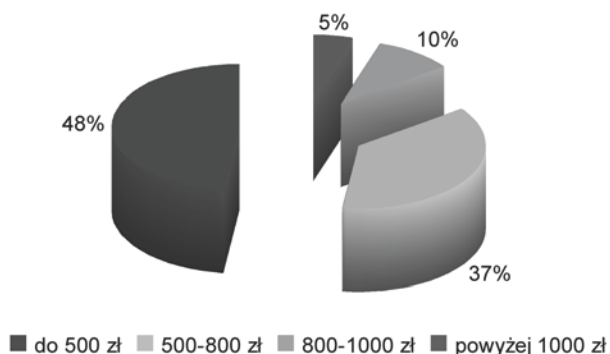
Wykres 3. Wykształcenie ankietowanych

Źródło: opracowanie własne

Kolejnym czynnikiem poddanym badaniu był poziom dochodów ankietowanych osób. Najliczniejszą grupę stanowiły osoby reprezentujące rodziny, w których dochód netto na jednego członka nie przekracza 500 zł. (48%), 37% posiada do dyspozycji dochód na poziomie 500-800 zł. 10% dysponowało dochodami z przedziału 800-1000 zł. Tylko 5% spośród badanych miało do dyspozycji powyżej 1000 zł. miesięcznie. Powyższe dane przedstawia wykres nr 4

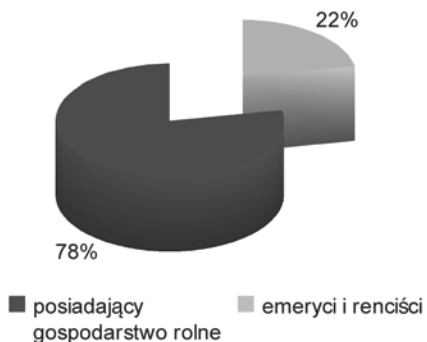
Wykres 4. Poziom dochodów przypadających na jedną osobę w rodzinach ankietowanych osób

Źródło: opracowanie własne

Wśród ankietowanych osób 78% posiada gospodarstwo rolne, pozostałe 22% to emeryci i renciści. Dane obrazuje poniższy wykres

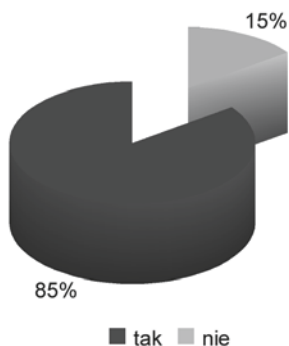
Wykres 5. Źródła dochodów ankietowanych osób

Źródło: opracowanie własne

Na pytanie czy korzysta Pan/Pani z usług banku, 85% ankietowanych udzieliło pozytywnej odpowiedzi.

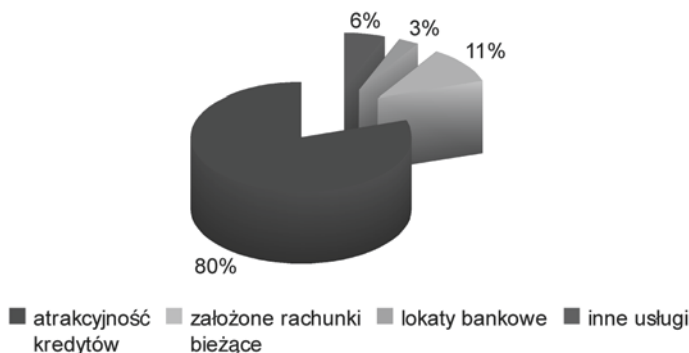
Wykres 6. Czy korzysta Pan/Pani z usług banku?

Źródło: opracowanie własne

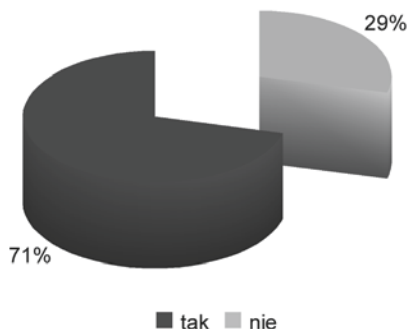
Następne pytanie zadane ankietowanym brzmiało: Co skłoniło Pana/Panią do korzystania z usług banku? Większość klientów (80%) wymieniła atrakcyjność oferowanych kredytów. Oferty dotyczące rachunków bieżących zainteresowały tylko 11% ankietowanych. Oprocentowanie lokat przyciągnęło uwagę 3% badanych, natomiast pozostałymi usługami banku zainteresowanych było tylko 6% ankietowanych. Dane przedstawiono na wykresie nr 7.

Wykres 7. Co skłoniło ankietowanych do korzystania z usług banku?

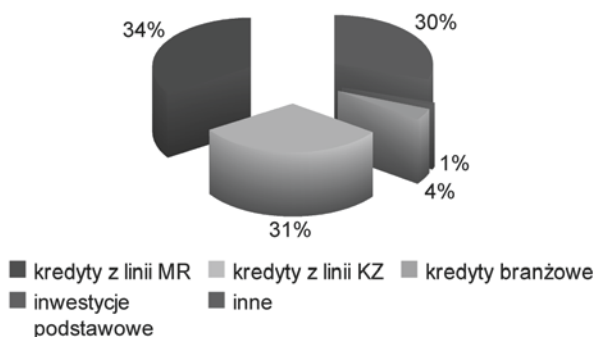
Źródło: opracowanie własne

Kolejne pytanie zadane ankietowanym brzmiało: Czy korzysta Pan/Pani z kredytów preferencyjnych? 71% ankietowanych odpowiedziało, że tak, 29% odpowiedziało, że nie korzysta z kredytów preferencyjnych.

Wykres 8. Czy korzysta Pan/Pani z kredytów preferencyjnych?

Źródło: opracowanie własne

Następne pytanie dotyczyło rodzajów kredytów preferencyjnych, z których korzystają ankietowani. Jak wynika z badań, kredyt na zakup gruntów rolnych (31%) oraz kredyt dla młodych rolników (34%) są najbardziej popularne wśród klientów banku. Z kredytów branżowych korzysta 4% ankietowanych, z inwestycyjnych 1%, zaś pozostałe 30% badanych korzysta z innych rodzajów kredytów preferencyjnych. Powyższe dane prezentuje wykres nr 9.

Wykres 9. Z jakich kredytów preferencyjnych Pan/Pani korzysta?

Źródło: opracowanie własne

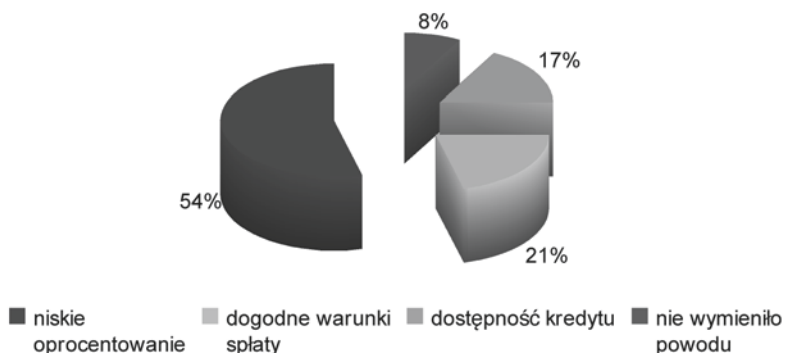
Następne pytanie dotyczyło czynnika decydującego o wyborze kredytu preferencyjnego. Na decyzję dotyczącą wyboru rodzaju kredytu miały wpływ następujące czynniki:

- niskie oprocentowanie 54%,
- dogodne warunki spłaty 21%,
- dostępność kredytu 17%.

Natomiast 8% ankietowanych nie wymieniło powodu korzystania z kredytów preferencyjnego.

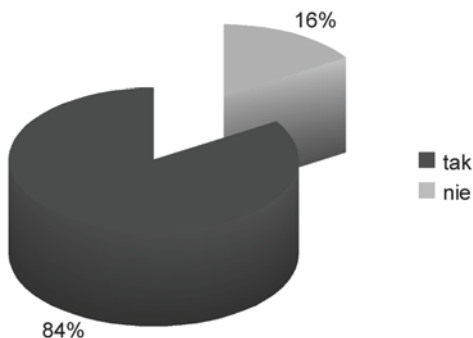
Wykres 10. Wpływ czynnika decydującego o skorzystaniu z kredytu Preferencyjnego

Źródło: opracowanie własne

Kolejne pytanie dotyczyło zadowolenia ankietowanych z usług banku spółdzielczego. 84% spośród ankietowanych udzieliło twierdzącej odpowiedzi. Tylko 16% badanych odpowiedziało, że nie są zadowoleni z jego usług.

Wykres 11. Czy jest Pan/Pani zadowolony/a z usług banku?

Źródło: opracowanie własne

Podsumowanie i wnioski

Bank aktywnie uczestniczy w finansowaniu gospodarstw rolniczych. Dzięki dostępności na rynku usług bankowych kredytów preferencyjnych, nastąpił rozwój i doskonalenie infrastruktury na obszarach wiejskich. Znaczącą rolę banku,

jako instytucji wspomagającej gospodarstwa rolnicze potwierdziła przeprowadzona w opracowaniu analiza, z której wysnuto następujące wnioski:

1. Spośród wszystkich ankietowanych osób aż 85% korzysta z usług banku.
2. Wśród osób korzystających z usług banku, aż 80% do korzystania z tych usług skłoniła atrakcyjność oferowanych kredytów.
3. 71% badanych osób korzysta z kredytów preferencyjnych
4. Największą popularnością wśród rolników cieszą się kredyty inwestycyjne, przeznaczone na urządzenie lub utworzenie gospodarstwa rolnego lub na zakup ziemi.
5. Na podjęcie decyzji o skorzystaniu z kredytu preferencyjnego zdecydowanie wpływa atrakcyjne oprocentowanie.
6. Aż 84% osób korzystających z usług banku odpowiedziało, że bank spełnia ich oczekiwania i są zadowoleni z jego usług
7. Biorąc pod uwagę fakt, że 78% spośród ankietowanych posiada własne gospodarstwo rolne, a wśród ankietowanych przeważały osoby o niskich dochodach przypadających na jednego członka rodziny, należy przypuszczać, że kredyt preferencyjny jest istotnym elementem współfinansowania działalności rolniczej.

LITERATURA

- Dębniwska M., Garbowski M. 1997.** *Problemy finansowe rolnictwa w aspekcie w aspekcie integracji z Unią Europejską. V Kongres SERiA „Agrobiznes w krajach Europy Środkowej w aspekcie integracji z Unią Europejską”.* Red. S. Urban. Wyd. AE, Wrocław.
- Golik D. 1997.** *Znaczenie polityki finansowo-kredytowej w procesie restrukturyzacji sektora żywnościowego w Polsce.* Zagadnienia Ekonomiki Rolnictwa, nr 2-3.
- Hermann W., Schuh A. 1993.** Abschnitt 3. Agrarpolitik. W: *Wirtschaftslehre.* Verlagsgesellschaft Munchen, Munchen.
- Kata R., Rogowski J., 1999.** *Funkcje i efektywność kredytów inwestycyjnych w strukturze rolnictwa rozdrobnionego,* Zagadnienia Doradztwa Rolniczego nr 1/99, Poznań.
- Klepcki B., 1997.** *Skala kredytowania i zadłużenie rolnictwa w Polsce w latach 1985-1995, [w:] Ocena efektywności wykorzystania kredytów na modernizację i restrukturyzację gospodarstw rodzinnych,* t. 1, Fundacja Rozwój SGGW, Warszawa.
- Kulawik J., 1994.** *Problemy kredytowania i finansowania rolnictwa.* Zagadnienia Ekonomiki Rolnictwa, nr 3.
- Kulawik J., 1997.** *Teoretyczne aspekty polityki kredytowania rolnictwa (przyczynek do dyskusji).* Zagadnienia Ekonomiki Rolnictwa, 2-3.
- Woś A., 1996.** *Drogi restrukturyzacji rolnictwa,* Wieś i Rolnictwo, nr 92.
- Woś A., Gruda M. 1999.** *Instrumenty polityki rolnej oraz ich skuteczność.* W: *Analiza produkcyjno-ekonomiczna sytuacji i gospodarki żywnościowej w roku 1998.* Red. A. Woś. IERiGŻ, Warszawa.

STRESZCZENIE

Polskie rolnictwo znacznie odbiega poziomem gospodarowania od rozwiniętych krajów starej Unii Europejskiej. Jedną z możliwości wyrównania tych dysproporcji jest korzystanie przez rolników z kredytów oferowanych przez banki. Na szczególną uwagę zasługują kredyty preferencyjne, do których stosowane są dopłaty z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Celem niniejszego opracowania jest wskazanie roli banku, jako instytucji wspomagającej różnicowanie dochodów rodzin wiejskich.

Z przeprowadzonych badań wynika, że zdecydowana większość respondentów korzysta z preferencyjnych kredytów bankowych, przy czym największą popularnością wśród rolników cieszą się kredyty inwestycyjne, przeznaczone na urządzenie lub utworzenie gospodarstwa rolnego lub na zakup ziemi. Według badanych na podjęcie decyzji o skorzystaniu z kredytu preferencyjnego istotny wpływ miało atrakcyjne oprocentowanie.

SŁOWA KLUCZOWE: dochody rodzin rolniczych, bank, kredyt preferencyjny

SUMMARY

Polish agriculture differs significantly from the farming level of the developed countries of the old European Union. One possibility to reduce this imbalance is to extend the use of bank credits by farmers. Particularly noteworthy are preferential credits, which are used to aid the Agency for Restructuring and Modernization of Agriculture.

The purpose of this study is to identify the role of the bank as an institution supporting the diversification of income in rural families. The studies show that the vast majority of respondents use preferential bank credits; investment loans enjoy the largest popularity among farmers as they are intended for farming equipment, setting up farms or purchase of ground. According to respondents attractive interest rate has a significant impact on the decision which loan to choose.

KEY WORDS: income of rural families, bank, preferential loan

